

Tudományos szövegalkotás

12. Szövegkohézió. Érvelési hibák. Héber szavak átírása.

2022. 12. 19.

Biró Tamás, OR-ZSE

AA

🔒 vakcinareg.neak.gov.hu

NEMZETI EGÉSZSÉGBIZTOSÍTÁSI ALAPKEZELŐ

VAKCINA REGISZTRÁCIÓ [✓]LEKÉRDEZÉS

TAJ:

SZÜLETÉSI DÁTUM:

1991-10-05

IGEN. Az Ön vakcinaigény [✓]iránti regisztrációja érvényes és ~~az~~ szerepel a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő nyilvántartásában. Ez azt jelenti, hogy nyilván [✓]tartjuk Önt ~~mint~~ oltandó személyt.

¹ This was once revealed to me in a dream.

² See R. Otto, *Das Heilige*. He has some vengeful spirit for long. The cruelties of property and

¹ This statement has been criticised. I stand by it. C.L.R.J.

rich. (I forget where I read this, but if my memory serves me it was in some reliable source). The same policy might

⁹ Lévi-Strauss, *The Raw and the Cooked*, p. 8.

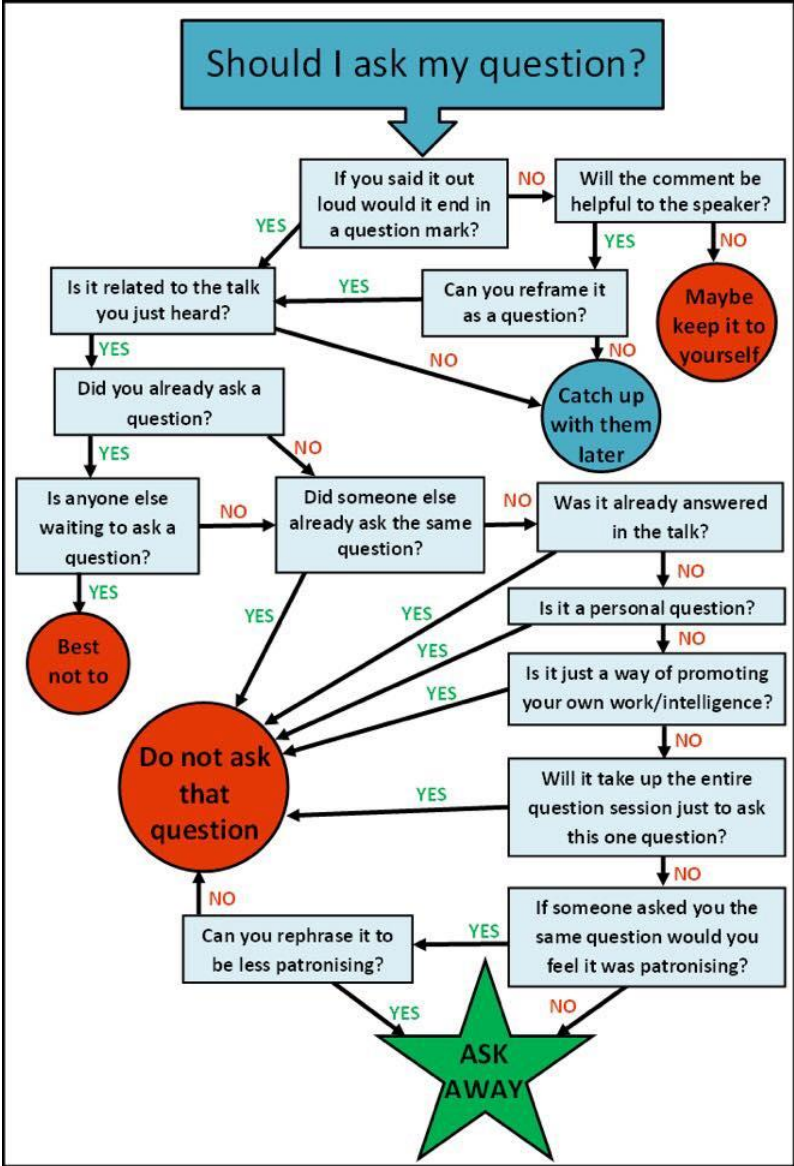
¹⁰ I confess I have been unable to trace this reference. Perhaps I have dreamt it.

¹¹ See Stephen Clark entry on 'Animals'. I. O. Urmson and will not decide. Indeed what I have here written makes no claim to novelty in points of detail; and therefore I give no sources, because it is indifferent to me whether what I have thought has already been thought before me by another.

Two years later T. J. Kaczynski ¹ [3] answered Sutcliffe's question in the negative. His elegant proof showed that if there exists a 3-digit solution for n , then deleting the middle digit gives a 2-digit solution for n . Together with Sutcliffe's work, this proved that there exists a 2-digit solution for n if and only if there exists a 3-digit solution for n .

¹ Better known for other work.

out in some cases this has proven impossible. At times Baudrillard cites French translations of English or American works which are unavailable in the United States. At other times Baudrillard's quotations have not been located anywhere in the text he cites. [Trans.] indicates a translator's addition to the notes.

Erre az alkalomra

Beadandó feladat a mai alkalomra

megnézni

- <http://birot.web.elte.hu/courses/2022-tudszov/bibliogr-feladat.pdf>
- Javítsa ki a bibliográfiát, figyelembe véve az OR-ZSE megadott stíluslapját.
- Küldjék el **pdf-ként** emailben (birot@or-zse.hu) vasárnap (dec. 18.) éjfélig.

A hivatkozás folyamata

*1. fázis: hivatkozás a szövegben,
részletesebben (folytatás, befejezés)*

A források lehivatkozásának a folyamata

1. Ha más forrásból merítek, eldönthetem, hogy szó szerint idézem-e (idézőjel, vagy ha túl hosszú, behúzott bekezdés), vagy a gondolatot adom-e vissza.

2. Lehivatkozom a forrásomat. A választott hivatkozási rendszer dönti el:

a. Lábjegyzet az idézet, ill. saját szavakkal visszaadott gondolat végén:

Lorem ipsum „**ipsum dolor sit amet, adipisicing elit**”¹ sed do.

Lorem ipsum „**ipsum**” dolor sit „**amet, adipisicing**” elit „**sed**” do.²

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipisicing elit:¹⁵

sed do eiusmod tempor incididunt ut labore et dolore magna aliqua. Ut enim ad minim veniam, quis nostrud.¹⁶

exercitation ullamco laboris nisi ut aliquip ex ea commodo consequat.

+ a lábjegyzetben vagy rövid, vagy teljes bibliográfiai leírás.

b. Zárójelben: Lorem ipsum (Kiss 1988, p. 23).

+ a dolgozat végi bibliográfia megadja (Kiss 1988)-hoz a teljes bibliográfiai leírást.

3. A dolgozat végi alfabetikus bibliográfia tartalmazza (ismét) a forrásokat.

A források lehivatkozásának a folyamata

1. Ha más forrásból merítek, eldönthetem, hogy szó szerint idézem-e (idézőjel, vagy ha túl hosszú, behúzott bekezdés), vagy a gondolatot adom-e vissza.
2. Lehivatkozom a forrást, akár szó szerint idézem, akár csak adatot, gondolatot veszek át.
3. A dolgozat végi alfabetikus bibliográfia tartalmazza (ismét) a forrásokat:
  - a) Ha a dolgozatban **kulcsokat** (pl. csak szerző és évszám, pl. sorszám) használok, akkor a bibliográfiából a teljes könyvészeti (bibliográfiai) leírás visszakereshető.
  - b) Ábécésorrendben:** a szerző vagy szerkesztő szerint (ha van). (Kivéve: numerikus rendszer.)
  - c) Minden** hivatkozott művet tartalmaz, amelyre hivatkoztam a dolgozatban (de a konkrét információ forrását jelző oldalszámok megjelölése nélkül).
  - d) Általában: kizárólag hivatkozott műveket tartalmaz** (akár ürüggyel is hivatkozott). *Speciális* esetekben előírhatják a nem hivatkozott, de felhasznált művek felsorolását is.

Bibliográfia a dolgozat végén

- Egyetemi műfajokban (szemináriumi dolgozat, szakdolgozat, TDK) mindig kötelező, bármely hivatkozási rendszert használok is.
- Minden hivatkozott forrást feltüntetni. Primer forrásokat külön.

- Szerző családneve szerinti alfabetikus sorrend:

Ld. az ábécésorrend szabályait korábbi órán

3 x

- Magyar nyelvű dolgozatban magyar szerző magyar műve: *Biró Tamás*.

- Minden más esetben: *Tamás Biró* → *Biró, Tamás*
Alexander Scheiber → *Scheiber, Alexander*

Bibliográfia a dolgozat végén

- Ha azonos szerző: évszám szerint; van, ahol — a név ismétlése helyett.

Biró, T. S. (2006) ... ..

— — (2008) ... ..

- Ha több szerző:

Biró, T.S. (2006) ... ..

Biró, T. S. and J. Nerbonne (2008) ... ..

vagy

Biró, T. S. & Nerbonne, J. (2008) ... ..

Biró, T. S. *et al.* (2008)

- Megváltozik a második szerzőnél a két név sorrendje?
- Mi köti össze az első és a második szerzőt: *and*, vessző, &?
- Mi történik több szerző esetén?

et al. (< lat. et alia / alii / aliae 'és mások') = *és mtsai*

Példák

- Numerikus rendszer:
[http://birot.hu/publications/Application Vector Space Techniques.pdf](http://birot.hu/publications/Application_Vector_Space_Techniques.pdf)
- Minden hivatkozás lábjegyzetben, nincs a végén bibliográfia, szerepel benne *Ibid* és *Idem*: <http://birot.hu/publications/Biro-WJLF-Aldozat.pdf>.
- Ugyanez, de *ibid* és *idem* helyett jól látható módon ismétlődnek a bibliográfiai leírások a lábjegyzetekben: [http://birot.hu/publications/Schweitzer-emlekkotet Biro.pdf](http://birot.hu/publications/Schweitzer-emlekkotet_Biro.pdf).
- Ugyanez, de a lábjegyzetekben a szerző családnevét kiskapitálissal kell szedni: [http://birot.hu/publications/Biro-Bibliai heber a directivus.pdf](http://birot.hu/publications/Biro-Bibliai_heber_a_directivus.pdf)
- Lábjegyzet helyett végjegyzetek, amelyekben kiskapitálissal és évszámmal adom meg a kulcsokat, és ezek a kulcsok a „Jegyzetek” előtti „Irodalom” c. részben vannak feloldva: [http://birot.hu/publications/Biro-Schoner A-Festschrift-preprint.pdf](http://birot.hu/publications/Biro-Schoner_A-Festschrift-preprint.pdf)
- Szerző-évszám rendszer, lábjegyzetek helyett végjegyzetek, bibliográfia a jegyzetek után: <http://birot.hu/publications/TBiro-TjeerdDeGraaf.pdf>.

Néhány online példa – vizsgáljuk meg őket!

- Novák Attila: *Ideológia és önazonosság: Az 1953-as budapesti cionista per* (Nemzeti Emlékezet Bizottsága: Budapest, 2020).

<https://kiadvanyok.neb.hu/asset/phpHxZtWF.pdf>.

Hivatkozáskezelő rendszerek

Lásd külön a videót!
A Zotero használata 3 részletben

- Energiabefektetés az elején: beletanulás, majd egy-egy tétel felvitele.
- Utána nyereség:
  - Könnyebb az irodalmat megtalálni.
  - Könnyebb a bibliográfiai adatokat beilleszteni.
Rászoktat arra, hogy minden (elérhető) adatot felvigyünk.
  - Automatikus formatálás bizonyos szabványok szerint.
  - Automatikus bibliográfia generálás
  - Automatikus frissítés, ha változnak a hivatkozások (új beillesztése, törlés stb.)
- Például: *RefNotes*, *EndNote*, *Zotero*, *Mendeley* stb. + *BibTeX*.

Érdeemes a munkafolyamat (például szakdolgozatírás) elején.

Zotero

Zotero

Search: Title, Creator, Year

- Colonial Medicine
- Dissertation
- Science and Empire
- Teaching
  - Mapping
  - Open Access
  - Text Mining
  - Visualization
- My Publications
- Duplicate Items
- Trash

- Group Libraries
  - Grant Proposal
  - Research Lab
  - Topic Modeling

	Creator	Year
...rre, maladie, empire. Les services de santé militaires en ...	Zaugg	2016
▶ Officers de santé et soignantes créoles face à la fièvre jaune	Nobi	2016
▶ The Emergence of Tropical Medicine in France	Osborne	2014
▶ Colonial Disease, Translation, and Enlightenment: Franco-Briti...	Charters	2014
▶ Trading in Drugs through Philadelphia in the Eighteenth Centu...	Wilson	2013
▶ The Medicines Trade in the Portuguese Atlantic World: Acquisi...	Walker	2013
▶ Leprosy and Slavery in Suriname: Godfried Schilling and the Fr...	Snelders	2013
▶ Medical Experimentation and Race in the Eighteenth-century ...	Schiebinger	2013
▶ The Circulation of Bodily Knowledge in the Seventeenth-centu...	Gómez	2013
▼ Circulation of Medicine in the Early Modern Atlantic World	Cook and Walker	2013
▶ Synthesis of scholarship on "medicines" to restore focus o...		
▶ Full Text PDF		
▶ Colonial Medical Encounters in the Nineteenth Century: The Fr...	Thoral	2012
▶ Networks in Tropical Medicine: Internationalism, Colonialism, a...	Neill	2012
▶ Early Clinical Features of Dengue Virus Infection in Nicaraguan...	Biswas et al.	2012
▶ Medicine in an age of commerce and empire: Britain and its tr...	Harrison	2010
▶ Finding the "Ideal Diet": Nutrition, Culture, and Dietary Practic...	Neill	2009
▶ Battles of the Self: War and Subjectivity in Early Modern France	Pichichero	2008
▶ The Experiments of Ramón M. Termeyer SJ on the Electric Eel ...	de Asúa	2008
▶ Psychiatry and Empire	Mahone and Vaughan	2007
▶ Medicine and the Market in England and Its Colonies, C.1450-...	Jenner and Wallis	2007
▶ Matters of exchange: commerce, medicine, and science in the...	Cook	2007
▶ A Horrible Tragedy in the French Atlantic	Rothschild	2006
▶ "Neither of meate nor drinke, but what the Doctor alloweth": ...	Chakrabarti	2006
▶ Transnationalism in the colonies: Cooperation, rivalry, and rac...	Neill	2005
▶ Variolation, Vaccination and Popular Resistance in Early Coloni...	Brimnes	2004
▶ "Syphilis, Opiomania, and Pederasty": Colonial Constructions ...	Proschan	2003
▶ Choosing Scientific Patrimony: Sir Ronald Ross, Alphonse Lav...	Guillemin	2002
▶ Madness and Colonization: Psychiatry in the British and Frenc...	Keller	2001
▶ The Colonial Machine: French Science and Colonization in the ...	McClellan and Rego...	2000
▶ From medical astrology to medical astronomy: sol-lunar and pl...	Harrison	2000
▶ Disease and Empire: The Health of European Troops in the Co...	Bynum	2000
▶ Climate & Constitutions: Health, Race, Environment and Bri...	Harrison	1999

Info Notes Tags Related

Item Type: Journal Article
Title: Circulation of Medicine in the Early Modern Atlantic World

Author: Cook, Harold J.
Author: Walker, Timothy D.

Abstract: The search for powerful drugs has caused people and commodities to move around the globe for many centuries, as it still does...

Publication: Social History of Medicine
Volume: 26
Issue: 3
Pages: 337-351
Date: 2013/08/01
Series: Soc Hist Med
Series Title: Soc Hist Med
Series Text: en
Journal Abbr: Soc Hist Med
Language: en
DOI: 10.1093/shm/hkt013
ISSN: 0951-631X
Short Title: https://academic.oup.com/shm/article/26/3...
URL: https://academic.oup.com/shm/article/26/3...
Accessed: 1/24/2018, 10:17:12 AM
Archive: Loc. in Archive
Library Catalog: Call Number
Rights: Extra
Date Added: 1/24/2018, 10:17:12 AM
Modified: 1/24/2018, 11:50:15 AM

To Read 19th century Acclimatization Aged Appetite Blood Cemetery Children Climate Colonies Competition Creoles Crossing Degeneration Diet Digestion Disease Doctors Drugs Electric Eels Empiricism Expertise Food France Geography Global Guyane Hair Indies Indigenous medicine Intemperance Language Lemonade Medicine Mortality Piment Poison Practice Professionalism Regeneration Secrets

Search: [ ]

Olvasnivaló:

<http://birot.web.elte.hu/tudszov/forrasmegjeloles.pdf>

Általános javaslatok:

- Minél többet olvasson tudományos szakirodalmat, és közben...
- ... figyelje meg, hol hogyan hivatkoznak, milyen rendszer használnak.

Bármit is választ,
legyen konzisztens!

Olvasnivaló:

<http://birot.web.elte.hu/tudszov/forrasmegjeloles.pdf>

Általános javaslatok:

- Minél többet olvasson tudományos szakirodalmat, és közben...
- ... figyelje meg, hol hogyan hivatkoznak, milyen rendszer használnak.

Szövegkohézió

A szövegkohézió három szintje

1. Makroszint: *a dolgozatnak van egy íve: pl. problémától válaszig; a dolgozat minden része ebbe az ívbe illeszkedik bele.*
2. Mezoszint: *a fejezetek egymásra épülnek (vagy ha nem: meg van indokolva, miért), a bekezdések egymásból következnek.*
3. Mikroszint: *a mondatok között (logikai, időbeli...) kapcsolat van.*

*A témától a kérdésig, majd a válaszig:
Egy tudományos dolgozat szerkezete*

<http://birot.web.elte.hu/tudszov/tematol-kerdesig.pdf>

Szövegkohéziós elemek – makroszinten

- *„Dolgozatom szerkezete a következő: A második fejezetben bemutatom azt, hogy... Majd a harmadik fejezetben rátérek arra, hogy... A negyedik fejezet célja az, hogy... Végül az ötödik fejezetben összefoglalom, hogy...”*
- *„Ennek a fejezetnek az a célja, hogy... Az előbbi fejezethez képest a jelenlegi... míg a következő fejezetben pedig azt fogjuk látni, hogy...”*
- *„A jelen fejezet a következő módon épül fel:...”*
- *„Ahogy már a 12. oldalon szó volt róla...”*
- *„Erre még visszatérünk a 3. fejezetben.”*
- *„A 4.2 alfejezetben ezzel szemben azt fogjuk megfigyelni, hogy...”*

Szövegkohéziós elemek – mezoszinten

- Bekezdések között: : *„Az eddig elmondottakból az következik, hogy...”*
„Szemben az eddig elmondottakkal...” *„Mostanáig arról volt szó, hogy... és most térjünk rá arra, hogy...”* *„Mielőtt ezt a gondolatmenetet folytatnánk, egy kitérőt kell még tennünk...”*
- Alfejezetek között, fejezetek között: *„Miután megvizsgáltuk azt, hogy... (és azt az eredményt kaptuk, hogy...) most térjünk rá arra, hogy...”*
„... ezért a következő fejezetben azt vizsgáljuk meg, hogy...” *„Az előző fejezetben rámutattunk arra, hogy... Emiatt a következő fejezetben azt fogjuk tárgyalni, hogy... De annak érdekében, hogy a következő fejezetben... most előbb egy kis kitérőt kell tennünk, és a jelen fejezetben azt nézzük meg, hogy...”*
- **Az előző fejezet végén és/vagy a következő fejezet elején.**

Szövegkohéziós elemek – mikroszinten

Egy-egy bekezdés mondatait összekapcsoló szavak, kifejezések:

- *tehát, ezért, így, ebből következik, ugyanis, ezzel szemben, viszont, ennek ellenére, mindazonáltal, ugyanakkor, ezt követően, ekkor, ugyanő, ugyanott...*

Túlsúfolni sem érdemes a szöveget ilyen szavakkal, de az informális nyelvnél jóval gyakrabban él velük az írott tudományos szaknyelv.

A szövegkohézió három szintje

1. Mikroszint
2. Mezoszint
3. Makroszint

*Ellenőrizzék saját dolgozatukat
szövegkohézió szempontjából!
Ha igénylik, kérjék a véleményemet
még leadás előtt!*

*A témától a kérdésig, majd a válaszig:
Egy tudományos dolgozat szerkezete*
<http://birot.web.elte.hu/tudszov/tematol-kerdesig.pdf>

Tördelés és szövegkohézió

- Cím nagy és vastag. Alcímek: kisebb, de vastag. A struktúra **látható legyen**.
Szakdolgozat: minden fő fejezet új oldalon kezdődik, mint egy könyvben.
Szemináriumi dolgozat: nem kezdődik új oldalon, mint egy cikkben.
- Fattyúsor: a bekezdés egyetlen sora kerül lap aljára vagy tetejére
(a magyar tipológiai szokások tiltják, más nyelveken elfogadható – a Word tudja).
- Fejezet, új szakasz ne kezdődjön lap alján.
- Bekezdések első sorában egységes behúzás.   Térköz a bekezdések között?
- Van olyan szokás: cím, fejezetcímek, alcímek utáni **első** bekezdés nem kap behúzást.
- Bekezdések átlagos hossza: nem túl rövid, nem túl hosszú. 1 bekezdés = 1 gondolat.
- Dőlt betűvel: címek, idegen szavak

Érvelési hibák

<http://a.te.ervelesi.hibad.hu/>

Ne kövess el érvelési hibákat!

Mik az érvelési hibák?

Az érvelési hibák a kijelentésekben - illetve azok részeként a magyarázatokban vagy logikai levezetésekben, következtetésekben - rejlő olyan hamisságok, amelyek az állításban foglalt előfeltevések (premisszák) igazságától függetlenül érvénytelenítik az állításokat. Tehát olyan hibákról van szó, melyek magukban az érvelések szerkezetében, az azokat alkotó logikai és következtetési láncolatokban rejlenek.

Az érvelési hibákat az emberek saját maguk leggyakrabban átgondolatlanság miatt ejtik. Ugyanakkor sokan (pl. politikusok) szándékosan helyezik el őket mondanivalójukban, hogy segítségükkel az igazságot és a valóságot elfedjék, attól eltérő benyomást, képzetet keltsenek másokban, és így próbálják meg hallgatóságukat meggyőzni a nekik kedvező álláspontokról.

Ennek a weboldalnak a célja a leggyakoribb érvelési hibák megismertetése mindenkivel annak érdekében, hogy azokat az olvasók maguk ne kövessék el, illetve, hogy mások ezeket ne tudják megtévesztésükre, véleményük és cselekedeteik manipulálására felhasználni.

DON'T COMMIT THESE LOGICAL FALLACIES

AD HOMINEM: ATTACKING A PERSON'S CHARACTER INSTEAD OF THEIR ARGUMENT.

ANECDOTAL: USING AN ISOLATED EXAMPLE INSTEAD OF A VALID ARGUMENT.

APPEAL TO AUTHORITY: ASSUMING SOMETHING TO BE TRUE BECAUSE AN AUTHORITY SAYS IT IS.

APPEAL TO EMOTION: USING AN EMOTIONAL RESPONSE IN THE PLACE OF A VALID ARGUMENT.

BANDWAGON: CLAIMING THAT SINCE A PREMISE IS POPULAR, THEREFORE IT MUST BE TRUE.

BEGGING THE QUESTION: ARGUING A POSITION BY ASSUMING ONE OF ITS PREMISES IS TRUE.

BURDEN OF PROOF REVERSAL: LAYING THE BURDEN OF PROOF ONTO THE MAKER OF THE CLAIM.

FALLACY FALLACY: PRESUMING A CLAIM TO BE FALSE BECAUSE A FALLACY HAS BEEN COMMITTED.

FALSE CAUSE: PRESUMING A RELATIONSHIP BETWEEN TWO THINGS PROVES ONE CAUSED THE OTHER.

FALSE DICHOTOMY: REDUCING THE ARGUMENT DOWN TO TWO POSSIBILITIES WHEN OTHERS EXIST.

HASTY GENERALIZATION: USING A SMALL SAMPLE TO REPRESENT THE WHOLE OF A POPULATION.

LOADED QUESTION: A QUESTION WHICH, IF ANSWERED, MAKES THE OPPONENT APPEAR GUILTY.

MIDDLE GROUND: ASSUMING A CENTER POINT BETWEEN TWO EXTREMES MUST CONTAIN THE TRUTH.

PERSONAL INCREDULITY: ASSUMING A CLAIM IS FALSE BECAUSE IT IS DIFFICULT TO UNDERSTAND.

STRAWMAN: MISREPRESENTING A PERSON'S ARGUMENT IN ORDER TO MAKE IT EASIER TO ATTACK.

Héber (arámi, jiddis...)

szavak átírása

Hallgatók gyűjtése

- Hanukija, hanukiah, chanukiah (*Wikipédia*), Hanukia (*Zsido.com, Judapest store*)
- Pészah, (héberül: פֶּסַח, görögül: πάσχα, (*Wikipédia*), Pészach (*Mazsihisz*), Peszách (*Zsido.com*)
- Szukkót (*Wikipédia*), Szukot (*Zsido.com*), Sukkot (*Wikipédia, chabad.org*)
- Báarchesz (*Zsido.com, mindmegette.hu*), Barchesz (*Nosalty.hu*), barchesz (*idegen-szavak.hu*), Barhesz (*Wikipedia, sobors.hu*)
- Brit milá (*Zsido.com*), The brit milah (בְּרִית מִילָה [bʁit mi'la]; Ashkenazi [bʁis 'milə], Yiddish pronunciation: bris [bʁis] (*en.wikipedia.org*))
- Mikvá (*arcanum.com*), Mikve (*Zsido.com, Wikipedia*)
- Kóser (כּוֹשֵׁר szefárd kiejtéssel kásér, askenázival kóser) (*Wikipedia*), Kosher (*kosher.com*)

Hallgatók gyűjtése

- Tu bisvát, Tu BiSvá, Tu B'Shevat, Tu B'Shvat, tu b'shevat, tu b'shvat, Tu Bishvat, tu-bisvát, Tubisvát, Tu biSvát, TUBISVAT, TU BISVAT, 15 Shevat, 15th of Shevat, Tu B-Shevat
- Szlichot, Szlichót, Selichot, Slichot, Selihot, selihoth, Ha-Selihot', Slichus
- Tisá beáv, Tisha B'Av, the ninth of Av, Tisá BeÁv, Tisa Beáv, Tisha Beav, tisá-beáv, tisha b'av, Tish'a Beav, Tisha be-Av, Tisha B'av
- Illés, Éliás, Elijahu, Elijáhu, Elijah • Ézsaiás, Izajás, Jesája, Jesájá, Jesaja, Jesajah, Isaiah
- Sábbát, Sábát, Sabbath, Sábész, sábesz, Sabesz, Shabbat, Shabbath, Shabbos, Sabbath
- Rós Hásáná, Rós ha-sána, Rosh Hashanah, RÓS HA-SÁNA, Rós hasána, rós-hasána, Rós Hasóna, roshasana, Ros ha'sana, Ros ha-Sana, ros-ha-sana, Ros h'Sana, Rosh HaSana
- Yom Kippur, YOM KIPPUR, Yom Hakippurim, Jom Kippur, Jóm-kippur, Jom kipur, jomha-kippurim, jomhakkippurim, jom hakipurim

Ki a célközönségünk?

- A téma szakértője (jól tud héberül, ismeri a szakkifejezéseket, stb.).

Például a tanárunk vagy a dolgozatunk bírálója.

- Kolléga (tud héberül, a szűkebb témához kevesebbet, a tágabb kontextushoz, a judaisztikához általában többet ért).

Például egy hallgató esetében az évfolyamtárs.

– A tudományos műveket általában ennek a célközönségnek írjuk.

- Laikus (nem biztos, hogy tud héberül, keveset ért a judaisztikához).

Nem tudományos, hanem tudományos ismeretterjesztő műfaj.

Ki a célközönségünk? Mi a célunk?

A célközönség

- Tud héberül, és ismeri a héber szót.
- Tud héberül, de tőlünk tanulja meg a héber szót vagy az adott alakot.
- Nem tud héberül, de szeretné megtanulni a szót, szeretné azt kiejteni.
- Nem tud héberül, és nem is fontosak neki a részletek.

Mit akarunk kommunikálni?

- A szó pontos nyelvészeti részleteit: hogyan hangzik, mely szóelemekből áll?
- Csak magát a fogalmat (amelyet a szó hangalakja valahogy megjelenít)?

A rabbi figyelme terjedjen ki arra is, hogy ily napokon a hétköznapi reggeli ima végén, nyitott frigyszekrénynél, az אנעים ומירות-t imádkozzuk, szombaton külön תיוצר-t; szelicha napon külön sz'lichát mondunk, az Eliezer Halévitől való אל תפר ברית kezdetűt és a יה איום bevezetésű, Jicchok nevű szerzőtől való פוזמן-t imádkozzuk. *(Ellenben a táchánun imák elmaradnak.)*

A miló a nyolcadik napon történik, a reggeli órákban. Bár a nap későbbi órái is „a nyolcadik nap“-nak nevezhető, mégse halogassuk a szertartást. Az estébe hajló délutáni órák már nem is nevezhetők „nyolcadik nap“-nak. Beteg gyermek milóját elhalasztjuk, ámde az ilyen elhalasztott milót szombaton, ünneppon, sőt a szombatot és ünnepet megelőző két köznapon sem szabad megtartani. Csak az idejében, tehát nyolcadik napon tartott miló miatt függeszthetők fel a szombat és ünnep munkatilalmi törvényei! מילה שלא בזמנה אינו דוחה שבת ו"ט. A császármetszéssel eltávolított gyermek milóját is hétköznap tartjuk. A meggyógyult gyermek milóját a teljes gyógyulás utáni hetedik (hétköz)napon tartjuk.

Kálmán Ödön, *A rabbi könyve* (Budapest: Neuwald Illés Utódai Könyvnyomda, 1940), p. 21.

Online elérhetőség: [https://mandadb.hu/tetel/646580/A rabbi konyve](https://mandadb.hu/tetel/646580/A_rabbi_konyve) (letöltés: 2020. 12. 07.)

Mi a célunk a héber szavak átírásával?

- Nem mindenki olvas héberül + macerás héberül gépelni + ...

Ezért:

- Meg kell jeleníteni azt a nevet, fogalmat, amelyről írunk. *Úgy, hogy:*
  - a héberül tudó és a nevet, fogalmat ismerő megértse, kiről, miről írunk;
  - a héberül tudó, de a nevet, fogalmat nem ismerő megtanulhassa azt;
  - a héberül nem tudó és a nevet, fogalmat csak most megismerő:
    - tudja követni a gondolatmenetünket,
    - + megtanulja a kiejtést (?).

Ezek közül mindig minden a célunk?

Mi a célunk a héber szavak átírásával?

- Cél-e az eredeti **kiejtés** rekonstruálhatósága? Melyik kiejtés?
  - Mai izraeli: hivatalos kiejtés? művelt kiejtés? műveletlen kiejtés? keleti kiejtés?
  - Bibliai héber: teológiai körökben, tudományos körökben v. Izraelben bevett?
  - Askenázi kiejtés (keleti, nyugati, magyar ortodox, neológ stb.)? Más kiejtés?
- Cél-e az eredeti **írásmód** rekonstruálhatósága?
  - Részleges vagy teljes rekonstruálás?
  - Pontozatlan vagy pontozott írásmód rekonstruálása?
  - Milyen részletességgel legyen visszafejthető?

Az átbetűzés / átírás folyamata

**Nem latinbetűs írás esetén.
Latinbetűs írást használó
nyelvek esetén megőrizzük
az eredeti írásmódot.**

- Transzliteráció = átbetűzés: az eredeti íráskép visszaadása latin betűkkel.

Cél: az eredeti íráskép (többé-kevésbé) visszaállítható legyen.

Például szóvégi néma η megjelenítése transzliteráció esetén indokolt, transzkripció esetén nem.

eredeti íráskép →

graféma 1 → graféma 1'
graféma 2 → graféma 2'
...

 → *latinbetűs íráskép*

- Transzkripció = átírás: az eredeti kiejtés visszaadása latin betűkkel.

Cél: az eredeti (vagy *valamilyen*) kiejtés (többé-kevésbé) visszaállítható legyen.

eredeti kiejtés →

fonéma 1 → graféma 1'
fonéma 2 → graféma 2'
...

 → *latinbetűs íráskép*

Transzliteráció / átbetűzés

Szemponatok:

- „nagyon tudományosan” néz ki,
- bibliatudományi szakirodalom,
- nyelvészeti részletek relevánsak.

- Transzliteráció = átbetűzés:

az eredeti íráskép visszaadása latin betűkkel,

hogy az átbetűzésből az eredeti írásképet a szakértő vissza tudja fejteni.

- Például:

- כ → ⟨k⟩, ק → ⟨q⟩
- ת → ⟨t⟩, ת → ⟨t̲⟩, ט → ⟨ṭ⟩
- א → ⟨ā⟩, א → ⟨a⟩, א → ⟨ă⟩

- *Mi a céloom a visszafejthetőséggel? (Például nyelvészeti elemzés.)*
- *Mennyire legyen részletgazdag? Mely részletekre van szükségem?*
- *Érti a célközönségem az átbetűzési rendszeremet? Hasznos egy táblázat a bevezetésben vagy lábjegyzetben.*

Transzliteráció / átbetűzés

חֲנֻכָּה → ḥănukkā^h ?

A transzkripció / átírás

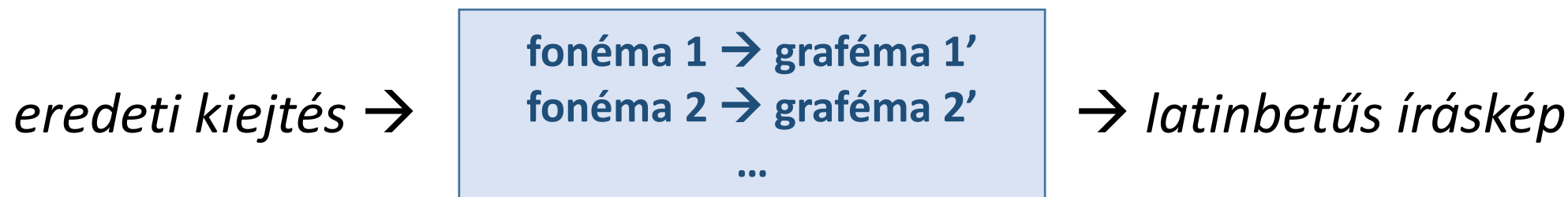

A transzkripció / átírás folyamata

Amikor az eredeti íráskép visszafejtése nem cél.

- Transzkripció = átírás: az eredeti kiejtés visszaadása latin betűkkel.

Cél: az eredeti (vagy *valamilyen*) kiejtés (többé-kevésbé) visszaállítható legyen.

Két, nem magától értetődő kérdés:

1. Melyik kiejtésből indulunk ki?
2. Hogyan feleltetjük meg a magyar betűket a héber hangoknak?

A transzkripció / átírás folyamata

Mely kiejtésből indulunk ki?

- Jiddis: [xanikæ]
- Askenazi: [xanukkō]
- Mai izraeli: [xanuka]
- Magyaros: [hɒnukɒ]
- Tudományos: [χǎnukkā]
- stb. stb. stb.

Hogyan feleltetjük meg a magyar betűket a héber hangoknak?

- [a] (rövid á) → ⟨a⟩ vagy ⟨á⟩?
- [e] (rövid é) → ⟨e⟩ vagy ⟨é⟩?
- [ə] (svá) → ⟨e⟩ v. ⟨ö⟩ v. ⟨'⟩?
- [x] vagy [χ] → ⟨h⟩ v. ⟨ch⟩ v. ⟨kh⟩?

És még néhány kérdés

- Jelölöm-e a szórészek közötti határokat?
  - *Jom ha-soa* vagy *jom hasoa*? *Széfer ha-micvot* vagy *Széfer hamicvot*?
  - Sem a kiejtésben, sem a héber írásban nem jelenik meg, de van, aki szeretné jelezni. Hogyan írjuk: *Noda bihuda* < *Noda be-Jehuda*?
- Kisbetű vagy nagybetű?
  - A hónapok és az ünnepek nevei kisbetűvel: *niszán, ros hasana, jom kippur*.
  - A könyvek, művek címeiben csak az első nagybetű: *Sulhan arukh*, de: *Misné Tóra*.
- Rabbik nevei: *Rasi, RaSI, RaS"l*? Szerintem: *Rasi*
(<https://irasesnyelv.blogspot.com/2019/07/rasi-rasi-vagy-rasi-rabbinevek-atirasa.html>).

Átírási rendszerek

- Hagyományosan: rendkívül kaotikus.

Legalább egy dolgozaton belül legyünk konzisztensek!

- A bevett szavakat nem írjuk át, hacsak nincs rá speciális okunk:

Mózes, Tóra, Talmud, haszid, széder...

- ‹á›-zós átírás, izraeli kiejtésből kiindulva: hánuká, ros hásáná, stb.
- Ékezeteket kerülő átírás, tudományos kiejtésből kiindulva.
- Bármilyen más...

Átírási rendszerek

Javaslat: legyen a dolgozat elején (a bevezetésben vagy az egyik első lábjegyzetben) egy megjegyzés: ezt és ezt az átírási rendszert használom, mert...

Mellékeljen egy átírási táblázatot, vagy hivatkozzon egy standard átírási rendszerre.

Mire hivatkozhat? Például:

- Valamely releváns és elfogadott szakirodalom átírási rendszere, írásmódja (pl. *Encyclopaedia Judaica*; pl. órán használt tankönyv szemináriumi dolgozat esetén).
- Adott közösségben elterjedt átírási rendszer.
- Osiris Helyesírás 2005. } *elküldöm emailben*
- Magyar Hebraisztikai Társaság átírási rendszere.

+ saját, jól megindokolt és kidolgozott átírási rendszere.

Osiris Helyesírás (2005), p. 266

Példák a különféle átírások összevetésére:

Eredeti	Héber				Jiddis	
	Filológiai	Izraelies	Askenázi	Nemzetközi	Magyaros	YIVO
ברכה	berákha	brakha	brokho	berakhah	brokhe	brokhe
בית דין	bét din	bet din	besz din	bet din	bezdn	bezdn
יום כיפור	jom kippur	jom kipur	jojm kipur	Yom Kippur	jomkiper	yomkiper
ראש השנה	ros ha-sána	ros hasana	rojs hasono	Rosh Ha-Shanah	rosesone	roseshone
שבת	sabbát	sabat	sabosz	Shabbat	sabesz	shabes

A héber átírások összevetése

Héber betű	A betű neve	Filológiai	Izraelies	Askenázi	Nemzetközi
א	álef	-	-	-	- vagy v
ב	vét	v	v	v	v
בּ	bét	b	b	b	b
ג	gimel	g	g	g	g
ד	dálet	d	d	d	d
ה	hé	általában: h szó végén: -	általában: h szó végén: -	általában: h szó végén: -	h
הּ	hé (mappikkal)	h	h	h	h
ו	váv	v	v	v	v
ז	zajin	z	z	z	z
ח	het	h	h	h	h
ט	tét	t	t	t	t
י	jod	j	j	j	y
כּ	khaf	kh	kh	kh	kh
כ	kaf	k	k	k	k
ל	lámed	l	l	l	l
מ, szó végén: ם	mém	m	m	m	m
נ, szó végén: ן	nun	n	n	n	n
ס	számeh	sz	sz	sz	s
פ	ajin	-	-	-	- vagy f
פּ, szó végén: ף	fé	f	f	f	f
צ, szó végén: ץ	pé	p	p	p	p
ק	cádi	c	c	c	ts, tz vagy z k vagy q
קׁ	kof	k	k	k	k
ר	rés	r	r	r	r
שׁ	sin	s	s	s	sh
שׂ	szin	sz	sz	sz	s
ת	táv	t	t	sz	t
תּ	táv	t	t	t	t
תּו	hírek	i	i	i	i
תּוּ	céré	általában: é szó végén*: e	e	e	e
תּוּ	céré gádol	é	általában: e birtokviszony jelként: é	e	általában: e birtokviszony jelként: ei
תּוּ	szegol	e	e	e	e
תּוּ	hatéf szegol	e	e	e	e
תּוּ	patah	a	a	a	a
תּוּ	hatéf patah	a	a	a	a
תּוּ	kámec	általában: á szó végén*: a	a	o	a
תּוּ	hatéf kámec	o	o	o	o
תּוּ	kibbuc	u	u	u	u
תּוּ	surek	u	u	u	u
תּוּ	holem	o	o	oj	o
תּוּ	holem gádol	o	o	oj	o

OH (2005), pp. 264-5

Átírás idegen írásrendszerű nyelvekből 265

Héber betű	A betű neve	Filológiai	Izraelies	Askenázi	Nemzetközi
א	hangzó svá	e	általában: e szó tövében, ha a héber nyelv hang- sorépítési szabályai megengedik a létrejövő szókezdő mássalhangzó- kapcsolatot: -	általában: e szó tövében, ha a héber nyelv hang- sorépítési szabályai megengedik a létrejövő szókezdő mássalhangzó- kapcsolatot: -	e
א	néma svá erős dagés	- mássalhangzó- kettőzés	-	-	- mássalhangzó- kettőzés

(*) (Héber) esetében - hasonlatosan a magyar betűnevekhez - eltekintettünk a szó végi (szóvégi)

OH (2005), pp. 264-5

A jiddis átírások összevetése

Jiddis betű	A betű neve	Magyaros	YIVO
	stumer alef	-	-
	paszekh alef	a	a
	komec alef	o	o
	vejz	v	v
	bejz	b	b
	giml	g	g
	dalec	d	d
	hej	h	h
	vov	u	u
	melupm vov	u	u
	evej vovn	v	v
	vov jud	oy	oy
	zajen	z	z
	zajen sin	zs	zh
	khesz	kh	kh
	tesz	t	t
	tesz sin	cs	tsh
	jud	mássalhangzóként: j magánhangzóként: i	mássalhangzóként: y magánhangzóként: i
	hirek jud	i	i
	evej judn	ej	ey
	paszekh evej judn	aj	ay
	khof	kh	kh
	kof	k	k
	lamed	l	l
	mem	m	m
	slosz mem		
	nun	n	n
	langer nun		

266 AZ IDEGEN SZAVAK ÉS NEVEK ÍRÁSA

Jiddis betű	A betű neve	Magyaros	YIVO
	szamekh	sz	s
ו	ajen	e	e
פ	fej	f	f
ד, דו	langer fej		
ש, szó végén: ך	pej	p	p
ס	cadek	c	ts
ק, szó végén: ך	kuf	k	k
ר	rejs	r	r
שׂ	sin	s	sh
שׂ	szin	sz	s
שׂ	szof	sz	s
ת	tof	t	t

+ Az OH szójegyzéke nagyon sok, a zsidó kultúrához és valláshoz kapcsolódó szót is tartalmaz! Helyesírási szempontból ezeket is érdemes rendszeresen ellenőrizni.

Tulajdonnevek átírása

- Létezik bevett magyar elnevezés:
  - *Jeruzsálem, Izrael, Ábrahám, Izsák, Mózes, Ézsaiás / Izajás / Jesája ...*
  - *haszid, szombat, széder, falafel, córesz*
- Átírás héberből:
  - *Kneszet, kibuc*
  - *Jichak Rabin, Solem Alekhem*
- Létezik bevett nyugati átírás (például eredeti írásmód vagy a szerző kérése):
  - *Gershom Scholem* (NB: inkonzisztens írásmód), *Jacob Katz, Haim Weizmann*

Továbbiak

Lásd még: <https://irasesnyelv.blogspot.com/>.

Szerintem, de sokan nem értenek velem egyet:

- Angolos (*sh*) és németes (*sch, ch, w*) írásmód magyar szövegben kerülendő. A korábbi generációkban a német nyelv része volt a magyar kultúrának, ezért a *ch* mindenkinek egyértelműen erős [ħ] hangot jelölt. Ma már ez nem egyértelmű, sokan angolosan [tʃ]-nek (*cs*) vagy franciásan [ʃ]-nek (magyar *s*) ejtenék a *ch* betűkombinációt.
- A hónapok és az ünnepek neveit a magyar helyesírás szerint kisbetűvel írjuk, például: *február* és *karácsony*. Ugyanígy: *elul, tisri, purim, pészah*.
- Művek, könyvek címeiben csak az első betű nagy: *Arbaa turim*, ill. *Sulhan arukh*.
- *Maimonides, Gersonides*: az alakot a középkori latinból vettük át, ezért nem kell kiejtés szerint átírni (szerintem *Maimonidész, Gersonidész* helytelen írásmód).

Átírás és átbetűzés: összefoglalás

- Mi a célom? Célom-e az íráskép vagy a kiejtés megközelítő visszaadása?
Melyik íráskép (pontosított vagy pontozatlan)? Melyik kiejtés?
Milyen részletességgel, mennyire pontosan? – ***a téma függvénye!***
- Mit tud a célközönségem? Mi kell, hogy megértse a gondolatmenetemet?
- További szempontok:
  - (1) az olvasó számára érthető, logikus legyen az átírási rendszer,
  - (2) a számomra pedig könnyen gépelhető legyen (hibaforrás!).
- Megadni a bevezetőben a rendszert (táblázat vagy hivatkozás).

(Erősen) javasolt irodalom

Komoróczy Szonja Ráhel és Bányai Viktória: „A héber és a jiddis”,
in: Laczkó Krisztina és Mártonfi Attila, *Helyesírás* (Budapest: Osiris, 2004),
pp. 261–267.

Biró Tamás: „Héber szavak átírása” (*ms.*, 2019. december),
URL: <http://birot.web.elte.hu/tudszov/heber-atiras.pdf> (2020. 12. 08).

Biró Tamás: Írás és Nyelv (blog, 2019. óta),
URL: <https://irasesnyelv.blogspot.com/> (2020. 12. 08).

Olvasandó – befejezni!

- Gyurgyák János, *A tudományos írás alapjai* – 6. fejezet, pp. 171–196.
(valamint az eddigiek pótlása: 9–169, 197–199).
- Siptár P. – Keszler B. – Tóth E., *Kis magyar helyesírás*: ami kimaradt.

Köszönöm az egész féléves figyelmet!